

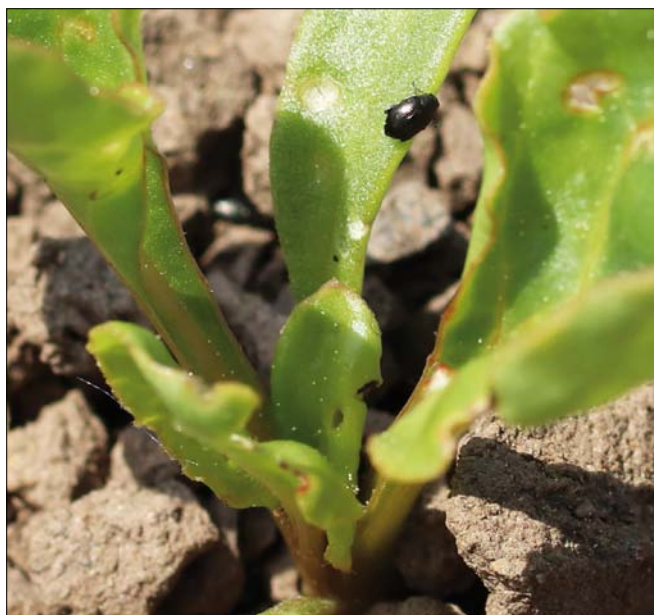
Konec moření osiva neonicotinoidy – zamyšlení nad budoucností

THE END OF NEONICOTINOID SEED TREATMENT – REFLECTION ON THE FUTURE

V pátek 20. ledna se rozlétna výbušná zpráva: Evropský soudní dvůr zrušil národní výjimky udělované na neonicotinoidy (NNI). Co to znamená? S jistotou můžeme počítat s tím, že pro rok 2024 nemůžeme mít osivo s tímto mořením (Cruiser Force). Jenže to není všechno. V Česku (a v dalších 5 nebo 6 zemích) máme výjimku na NNI od podzimu. Osivo pro nás je z velké části vyrobeno. Vztahuje se ten soudní výrok i zpětně na tyto výjimky? Pokud ano, jsme bez osiva! Tak vypadá situace teď, kdy tohle píšou. Až budete text číst, bude to už jasné. V každém případě se hodně změní. Zakládání porostů bude rizikovější, proti půdním škůdcům bude řepa do značné míry chráněna tefluthrinem, na nadzemní škůdce (dřepčící, maločlenci) však zbydou jen operativní insekticidní postřiky. Opravdu „operativní“, rozhoduje každý den. A kolem poloviny května bude nutno hlídat mšice přenášející virovou žloutenku.

V našich pokusech různé varianty moření zkoušíme už mnoho let. Výsledky za poslední tři roky jsou ve zjednodušené formě uvedeny v tab. I., ta obsahuje výsledky z 18 pokusů, z dostatečného množství dat pro odhad dopadů změny moření. V průměrech z tohoto relativně velkého počtu výsledků vyplývá, že pro zakládání porostů není očekávaná změna moření úplně fatální. Vzešlost by se nemusela zásadně zhoršit s výjimkou lokalit s větším výskytem drátovců. V běžných podmínkách poskytuje tefluthrin poměrně dobrou ochranu. Jiné je to ovšem s poškozením škůdci na nadzemních částech rostlin (obr. 1.), dřepčičky

Obr. 1. Dřepčík na vzcházející rostlině cukrové řepy (foto: Holý)

a do jisté míry i maločlencem, u nich bude riziko mnohem větší, s potřebou operativních insekticidních zásahů, které budou časově velmi urgentní – každý den bude rozhodovat. V každém případě naroste významně rizikovost při zakládání porostů, v ojedinělých případech může být porost poškozen fatálně a investice do drahého osiva zmařena.

Bohužel, v našich pokusech nemůžeme zatím zachytit další rizika – mšice, květilku a virovou žloutenku. V okolí našich pokusných parcel je zatím vždycky porost mořený NNI a mšice se v něm uplatňují až později, po odeznění účinku moření. Přesto právě na parcelách bez NNI jsme nacházeli rostliny či ohniska s infekcí virovými žloutenkami. Tato situace se bude v průběhu let bez NNI postupně zhoršovat (už před léty to tak bylo u řepky). To je velká hrozba do budoucna.

O tom, že nejde o pouhé strašení, se přesvědčili pěstitelé řepy ve Francii. Od roku 2019 tam byl uplatňován zákaz NNI a v roce 2020 došlo doslova ke katastrofě. Mšice broskvoňová napadala porosty od začátku května, insekticidní postřiky byly téměř neúčinné a virové žloutenky zejména na jih od Paříže porosty zcela zdecimovaly, výnosy tu poklesly na 35–40 t·ha⁻¹ a celá Francie – výkladní skříň světového řepářství – se s výnosem 64 t·ha⁻¹ vrátila o 30 let zpět (obr. 2.).

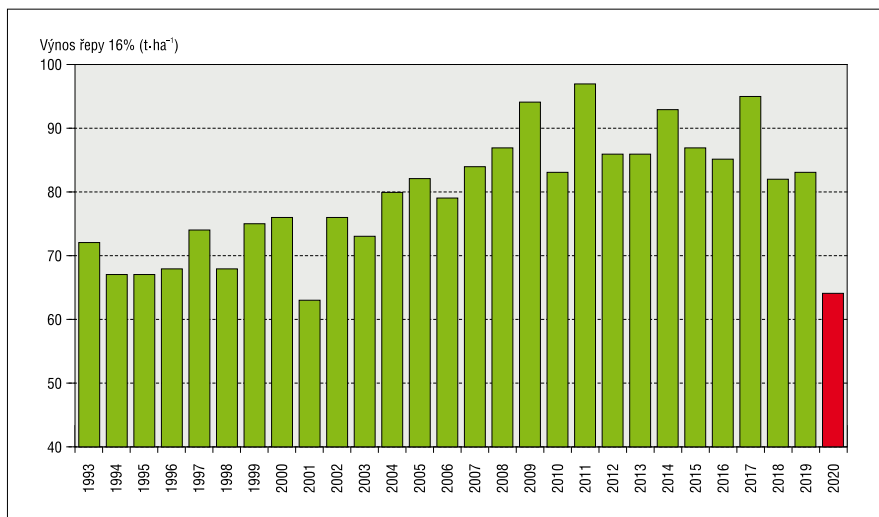
Frustrace pěstitelů vyústila do protestů proti zákazu NNI a byla přislíbena výjimka pro moření NNI pro příští tři roky, tedy 2021–2023. Současně proudily miliony eur do výzkumu alternativní ochrany. Podobná situace nastala v Anglii, v některých částech Německa a výsledkem bylo udělování výjimek pro na osivo mořené NNI ve většině řepářských států EU. Velké rozšíření výjimek vyvolalo samozřejmě reakci u odpůrců, jejich žaloby, a výsledkem je současná situace, zrušení výjimek bez vazby na výrobní cyklus osiva. Bez ohledu, jak to dopadne s letošním osivem je jasné, že rok 2024 bude bez neonicotinoidů.

Jaké jsou však výsledky onoho intenzivního výzkumu alternativ, zahájeného po kampani 2020/2021 nejen ve Francii, nýbrž prakticky v celé západní Evropě? No, realisticky, co se může v zemědělství vyzkoumat za dva roky? I když je na to dost peněz. O tom, že NNI mají problém, se ví více než deset let a chemici se usilovně po celou tu dobu ve vlastním zájmu snaží najít náhradu. Zatím zjevně bez úspěchu. Tudy tedy pravděpodobně rychlá cesta nevede. Šance jsou asi ve výzkumu biologie mšice broskvoňové – hostitelské rostliny, přezimování, podíl infikovaných mšic v populaci; tady by byla cesta k lepší prognóze a signalizaci infekcí virovou žloutenkou a k objektivní, kvalifikovanější přípravě na operativní insekticidní ochranu. Ještě přímější může být efekt chemických látek lákajících či odpuzujících mšice. Nalákání mšic do „pastí“ (například lepové desky) s cílem zmenšit jejich populaci či odpudit je od porostů řepy je představa o konečném efektu. Tento výzkum probíhá

Tab. 1. Výsledky pokusů Řepařského institutu s mořením osiva cukrové řepy

Moření	Všečnost porostu (%)	Index poškození: dřepčik	Index poškození: maločlenec
Zcela nemořeno	74,9	0,26	0,18
Mořeno fungicidy a tefluthrinem (aktuální pro 2024)	78,6	0,18	0,11
Mořeno fungicidy, tefluthrinem a thiametoxamem (Cruiser Force)	77,2	0,11	0,09

Obr. 2. Francie – výnosy řepy standardní kvality (výnos přepočtený na 16% cukernatost)

ve Francii a údajně vykazuje nadějně výsledky. Jak by to mohlo probíhat v praxi bude ovšem velmi záležet na nadpodnikové organizaci v rámci celých pěstitelských regionů. Samozřejmě, plošný efekt asi nebude nikdy stoprocentní, ale už pozdržení prvního náletu infikovaných mšic může mít velký význam, protože se stářím listů řepy roste jejich odolnost k virovým žloutenkám. V každém případě, zprávy či publikace o pokroku v alternativní ochraně proti mšicím jsou zatím velmi skromné.

Nejnadějnější, nejrealnější i nejrychlejší, jako u většiny dosavadních úspěšných řešení jak se v ochraně rostlin vyhnout chemii, je však šlechtění na toleranci k virovým žloutenkám. Toto šlechtění bylo docela intenzivní už před léty, v osmdesátých a devadesátých letech minulého století (pracovalo se na tom usilovně i ve šlechtění v Semčicích), příchod jednoduchého řešení v podobě moření neonikotinoidy ho však v podstatě zastavil. Dnes se na něm pracuje opět velmi intenzivně asi u všech šlechtitelů a první hmatatelné výsledky jsou na světě. První tolerantní odrůdy jsou už v Evropské unii registrovány a další se do registrací (i v Česku) hlásí. Jak se výkonnost těchto nových odrůd dá různě (a v principu stejně) interpretovat, svědčí tyto formulace: „Nové odrůdy tolerantní k virovým žloutenkám jsou zatím na 85–90 % výkonu současného sortimentu.“ Anebo „Nové odrůdy tolerantní ... umožňují i v podmínkách vysokého napadení virovou žloutenkou dosáhnout 85–90 % potenciálního výnosu.“ Ne, nemyslím to ironicky, je to určitě významný pokrok, jako při každém nástupu nové tolerance není zatím výkonnost těchto odrůd na úrovni stávajícího sortimentu, ale všechno chce svůj čas. Bohužel, jsem dost skeptický k tomu, zda budou tyto tolerantní odrůdy „velkým“ řešením pro Česko. U nás (na rozdíl od Anglie, Francie...) bude plošné rozšíření virové žloutenky sice nebezpečná, ale přece jen „občasná“ záležitost, závislá na mírné zimě, přezimování mšic a jejich infekci viry. Asi nebude velká chuť preventivně sít nepochybně dražší odrůdy bez záruky, že právě letos, a právě tady bude infekce silná. Osobně se domnívám, že zrovna u nás bude pořád hlavní úlohu hrát zlepšování prognózy a signalizace a operativní insekticidní ochrana. Tedy za podmínky, že nějaké insekticidy v registru zbydou.

Jaromír Chochola, Řepařský institut Semčice